

บทที่ 5

ข้อสรุปเชิงทฤษฎีและข้อเสนอแนะ

การเปลี่ยนแปลงในชีวิตของสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบความศรัทธาการทำบุญอย่างมีส่วนร่วมในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษา เบญจมาบพิตรคูสิตนาราม กรุงเทพมหานคร ได้ข้อสรุปดังนี้

1. วัดใช้ทุนทางสังคมของวัด นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และนำสัญลักษณ์ขององค์รัชกาลที่ 5 มาเป็นหลักการบริหารและการดำเนินกิจกรรมในวัดร่วมกับการปฏิบัติตามปกติในหน้าที่ของวัด ในบทบาทของผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนา ในขณะที่วัดเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์สัมพันธ์กับพื้นที่พระราชวังคูสิต การจัดการต่างๆทางกายภาพจึงได้จัดไว้เป็นวัดต้นแบบทางศิลปกรรมไทย และสืบสานการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันยาวนานกว่าศตวรรษ

2. วัดได้สร้างความต่อเนื่องในด้านการทำบุญที่เน้นความศรัทธาโดยใช้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมหลักซึ่งการจัดพิธีทำบุญเวียนเทียนจะได้รับความนิยมสูงสุดและนำผู้คนเข้าวัดจำนวนมาก โดยวัดได้จัดรูปแบบให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ร่วมคิด โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการซึ่งทั้งฝ่ายฆราวาสกับฝ่ายพระสงฆ์เสนอต่อท่านเจ้าอาวาสและแผนการใช้จ่ายเงิน

ร่วมทำ วัดเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมได้อย่างกว้างขวาง

ทำบุญตักบาตรเข้าวัด ทำบุญอุทิศส่วนกุศลในศาลาเพาะนิสัยชอบในรูปของครอบครัว

ทำจิตใจให้สงบ โดยการบวชนกขัมมะ การนั่งวิปัสสนากรรมฐาน

ทำความดีโดยการบวชพระ บวชสามเณรและการทำความดีให้กับแผ่นดิน ซึ่งวัดได้ให้ความร่วมมือกับส่วนราชการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

ทำให้เกิดปัญญา วัดได้จัดการเรียนการสอนในวัดและการจัดพระวิทยากรเผยแพร่ความรู้

พระพุทธศาสนา การอบรมกุลบุตรกุลธิดาในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ทำให้เกิดความสำนึก วัดได้ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทยโดยการจัดวันสำคัญ

ทางพระพุทธศาสนา การจัดประเพณีท้องถิ่น และการมุ่งมั่นให้คนทำความดีภายใต้อุดมการณ์ “ ภาพดี คิดดี ความดี คิดใจ คนดี ติดตาม ”

ร่วมประสาน วัดได้ร่วมมือการทำงาน โดยให้ทุกหน่วยงานได้เข้ามาทำกิจกรรมในวัดได้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและบุคคลทั่วไป ซึ่งกิจกรรมทั้งหมด เป็นนำคนเข้าวัด เพื่อวัดความดีงาม

ร่วมประชาสัมพันธ์ วัดได้ให้การประชาสัมพันธ์ วัดได้ให้การประชาสัมพันธ์ในด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์คุณขององค์รัชกาลที่ 5 โดยก่อให้เกิดพลังความศรัทธาในด้านการ ทำบุญพร้อมการทำความดี การรักษาวัฒนธรรมไทยพร้อมการรักษาชาติ วัดแห่งนี้ให้ความร่วมมือในการ รักษาความมั่นคงของชาติ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ให้ดำรงสืบไป

อภิปรายผลการศึกษากับความสอดคล้องในทฤษฎี

การศึกษาในเรื่องนี้ เมื่อนำมาอภิปรายร่วมกับการวิพากษ์อย่างมีเหตุผลพร้อมทั้งนำทฤษฎีที่สัมพันธ์กับการศึกษามาใช้อธิบายประกอบ

1. ความสัมพันธ์กับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ซึ่งได้ให้ความสำคัญการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม วัดได้ทำหน้าที่ในการเปิดรับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเปิดโอกาสให้ผู้คนได้เข้ามาทำบุญในวัดได้อย่างสะดวกภายใต้หลักการ 5 ส. เริ่มต้นทางด้านกายภาพและความเป็นระเบียบโดยรวม วัดมีความสะอาด ด้านความสงบ ความสะดวก ความสบาย ความสมณะ วัดเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทในการอบรมขัดเกลาคนในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขภายใต้หลักพุทธธรรม ในขณะเดียวกันการทำพิธีกรรมที่วัดเคยปฏิบัติในประวัติศาสตร์สมัยรัชกาลที่ 5 มาปรับใช้ร่วมกับพิธีที่สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน เพื่อนำมาเป็นสื่อสำคัญในการสร้างพลังด้านความเชื่อและความศรัทธา ซึ่งตลอดระยะเวลา 100 ปี วัดแห่งนี้ได้นำพลังความศรัทธาจากทุนทางสังคมของวัดมาเป็นหลักปฏิบัติการบริหาร การจัดการวัดอันส่งผลให้วัดเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทยและนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เมื่อผู้วิจัยสอบถามจากผู้มาทำบุญภายใต้ข้อคำถาม 10 ข้อจากการเก็บข้อมูลเดือนตุลาคม 2552 ถึงเดือนกรกฎาคม 2553 จำนวนผู้ให้ข้อมูล 200 คน ได้ข้อสรุปว่า

อันดับที่ 1 ผู้คนให้ความสำคัญกับชื่อเสียงที่ดีงามของวัดในปัจจุบัน

อันดับที่ 2 ชื่อเสียงเก่าแก่ของวัดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

อันดับที่ 3 ความงดงามของพระอุโบสถและพระพุทธรูป

อันดับที่ 4 ความงดงามของวัดเบญจมบพิตรโดยรวม

อันดับที่ 5 ความศรัทธาต่อพระสงฆ์ในวัดแห่งนี้

อันดับที่ 6 ความปลอดภัยภายในวัด

อันดับที่ 7 ผู้เข้าร่วมทำบุญในวัดมีความสุขภาพเรียบร้อย

อันดับที่ 8 ความสะดวกในการทำบุญ

อันดับที่ 9 การจัดการบริการในการทำบุญภายในวัด

อันดับที่ 10 สถานที่โดยเฉพาะการจอดรถเหมาะสม

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการปรับรูปแบบ การทำบุญเพื่อสร้างพลังความศรัทธาและให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม วัดได้ปรับ การจัดกิจกรรมในวัดโดยเฉพาะพิธีกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้มาทำบุญและผู้เข้าชมวัด ซึ่งกลุ่มผู้มาทำบุญจัดเป็นพุทธศาสนิกชน สำหรับกลุ่มผู้มาชม ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ในที่นี้วัดได้ใช้ทุนทางสังคมของวัดนับตั้งแต่การใช้ทุนทรัพย์ของวัดทำการจัดการให้คงความสวยงาม และเป็นต้นแบบด้านศิลปกรรมไทย และจัดการวัดให้นำผู้คนเข้าวัดได้ตลอดเวลา วัดและประชาชนได้ให้ความสำคัญในด้านการบูชาพระรัตนตรัยอันประกอบด้วย พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ โดยให้ความสำคัญในการทะนุบำรุงพระพุทธรูปศาสนาและมีให้ระบบทุนนิยมเข้ามามีอิทธิพลในการนำคนเข้าวัด ดังนั้นวัดแห่งนี้จะมีความเรียบง่าย ไม่พลุกพล่านในด้านการประกอบธุรกิจด้านวัดมุงกล วัดจึงประกอบด้วยผู้คนที่เข้ามาทำบุญด้วยความเรียบร้อย วัดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การทำบุญตักบาตร การบวช การอบรมสั่งสอน การจัดทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งจุดเด่นที่วัดแห่งนี้ได้รับความนิยมสูงในด้านการทำบุญเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อาทิ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วัดได้เปิดการเวียนเทียนตั้งแต่ยามเช้าจนถึงยามค่ำรอบสุดท้าย 19.00 น. ซึ่งพระสงฆ์จะนำวิธีเวียนเทียน เนื่องจากสภาพพื้นที่วัดมีความเป็นระเบียบสวยงาม พิธีการเวียนเทียนของวัดเบญจมบพิตรจึงเป็นต้นแบบความสวยงาม จากในอดีตวัดเคยเป็นวัดที่ชนชั้นสูงเข้ามาทำบุญซึ่งทำให้ผู้คนโดยทั่วไปตระหนักรู้ว่า วัดเป็นวัดของพระราชวงศ์และข้าราชการ และวัดได้เปลี่ยนแปลงวิธีการมองแบบเดิมให้เข้าสู่ความหลากหลายที่คนทุกคนเข้ามาร่วมทำบุญในวัดได้ โดยมีได้มีข้อจำกัด เฉพาะคนในเมืองหลวง แต่ให้เปิดโอกาสให้คนต่างจังหวัด โดยเฉพาะกลุ่มชาวเขาเข้ามาบวชเรียนในวัด

วัดจัดการมีส่วนร่วมด้านการเผยแพร่ชื่อเสียงวัฒนธรรมไทยในด้านศิลปกรรมไทยซึ่งวัดเป็นต้นแบบด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตคูสิต การเปิดรับนักท่องเที่ยวด้านข้อมูลสารสนเทศผ่านระบบเว็บไซต์ของวัดพร้อมเอกสารภาษาต่างประเทศ ขณะเดียวกันวัดจะอำนวยความสะดวกในด้านการบริการความสะอาดด้านสุขอนามัย ความสะดวก ความสบายและความสมถะ ที่สร้างชื่อเสียงในด้านความประทับใจอันเป็นผลดีในด้านการเผยแพร่ชื่อเสียงด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทย

2. ความสัมพันธ์กับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ดังที่กล่าวนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของคลิฟฟอร์ด

กรีทซ์ (Clifford Geertz) และแนวคิดของวี.ทูนเนอร์ (V.Turner) ซึ่งให้ความสำคัญในด้านพิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ที่มีความเข้มข้น มีความหลากหลายและมีความหมายซึ่งจะรวมถึงอุดมการณ์ทางสังคมกับการเข้าถึงทางอารมณ์และความรู้สึก พิธีกรรมก่อให้เกิดความเชื่อมโยงด้านความเชื่อและกลายเป็นประเพณีปฏิบัติ วัดจึงมีหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำบุญสืบทอดและสืบสานไปสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ความสัมพันธ์การทำบุญอย่างมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย การทำบุญในวัดจัดเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ในด้านผลบุญ เนื่องจากความเชื่อในไสยศาสตร์มิได้มีข้อจำกัดในห้วงเวลา แต่ในขณะที่เดียวกันคนในสังคมเมืองยังคงมีความมุ่งหวังอันเกิดจากความเชื่อในด้านการทำบุญ ด้วยเหตุนี้การทำบุญในวัดจึงเป็นการปฏิบัติที่ยังคงดำรงอยู่ตลอดไป โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางจัดเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในเส้นทางของการสร้างความมุ่งหวังให้กับอนาคตของตนเอง คนกลุ่มนี้จะให้ให้ความสำคัญในด้านการมองความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง และการให้ความสนับสนุน ดังนั้นกิจกรรมของวัดและรูปแบบการทำบุญจะให้สอดคล้องกับความต้องการของชนชั้นกลางในสังคมปัจจุบัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์ ศรีศักดิ์ วัลลิโภคม เอกวิทย์ ณ ถลาง 2529)

วัดและประชาชนต่างมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน เพื่อการดำรงอยู่ของสังคมและวัฒนธรรม วัดเป็นองค์การทางศาสนาในการทำให้ความเชื่อมีความเป็นรูปธรรมเชิงประจักษ์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนเพื่อเป็นฐานรากทางสังคม พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้โดยมีผู้สืบทอดพระรัตนตรัยผ่านหลักปฏิบัติการประกอบพิธีกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงในชีวิตสังคมเมืองกับการสร้างรูปแบบความศรัทธาการทำบุญอย่างมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย : กรณีศึกษาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร ได้มีการปรับรูปแบบการทำบุญโดยใช้ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นจุดขับเคลื่อน และนำพิธีกรรมที่สำคัญของวัดและทุนทางสังคมของวัดให้เข้าถึงความต้องการของผู้มาทำบุญกับผู้เข้าชมของงาม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา เรื่อง พฤติกรรมการทำบุญที่วัดป่าของพุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ งานศึกษาของวันทา แก่นวงษ์คำ (2539) เรื่อง ประเพณีการทำบุญเป็นของชาวบ้านพราน ตำบลพราน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ งานศึกษาของวรรณศรี ปัญญาประชุม (2542) เรื่อง พัฒนาการของประเพณีทำบุญผ้าป่า อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด งานศึกษาของพระมหาบริสุทธิ์ คงสมบูรณ์ (2549) เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมกับพฤติกรรม

การทำบุญของชาวพุทธ ในเขตเทศบาลตำบลหนองแค อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ซึ่งข้อสรุปจากงานศึกษาดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าชาวพุทธจะทำบุญตามอิทธิพลที่ได้รับจากการอบรมขัดเกลา และต้นแบบของพื้นที่บ้านที่มีการตกทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนอื่นรุ่นหนึ่ง โดยมีแรงเสริมให้เกิดความศรัทธาในด้านการนำเสนอในรูปแบบประเพณีพิธีกรรมที่โดดเด่นสำหรับในพื้นที่สังคมเมือง โดยเฉพาะเมืองหลวงการทำบุญแบบการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติตนตามรูปแบบของพุทธศาสนิกชนและเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเป็นฝ่ายนำคนเข้าวัด และนำเสนอให้วัดบริการด้านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งส่งผลให้วัดได้ใช้ยุทธศาสตร์การนำหลักศรัทธา “ บวร” บ.(บ้าน) ซึ่งหมายถึงพุทธศาสนิกชนได้เข้าร่วมกิจกรรมของวัด ว.(วัด) เป็นสถานที่เปิดโอกาสในการฝึกอบรมตามหลักธรรมะในพุทธศาสนาและการสั่งสอนให้ยึดมั่นในหลักแห่งศีล สมาธิ ปัญญา ร่วมกับการบริการของวัดในกิจกรรม 5 ส (สะดวก สะอาด สบาย สมถะ สงบ และสมานฉันท์)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเพื่อการสืบค้นกับรูปแบบการทำบุญที่นำไปสู่ความศรัทธาโดยผู้ทำบุญมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงศาสนา และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย แม้ว่าการศึกษาในเรื่องนี้ได้ข้อสรุปว่าวัดเบญจมบพิตรได้ปรับรูปแบบการทำบุญให้สอดคล้องกับคนในสังคมเมือง พร้อมการขยายผลในการเปิดพื้นที่บุญในวัดโดยเน้นการนำพุทธธรรมสู่สังคมในการบวช การอบรมสั่งสอน การปฏิบัติในหลักพุทธธรรมอันดีงามภายใต้หลักศรัทธาในการทำบุญเพื่อตอบสนองความเชื่อกฎแห่งกรรม ผลกรรม วิบากกรรม และการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยรูปแบบการทำบุญได้ให้ความสำคัญการอบรมจิตใจของพุทธศาสนิกชน พร้อมการมีส่วนร่วมร่วมกับส่วนราชการ ในการรักษาความมั่นคงของชาติ

อย่างไรก็ตาม เมื่อวัดได้เปลี่ยนแปลงวิธีทำบุญโดยเปิด โอกาสให้ประชาชนทุกฐานะเข้ามาทำบุญในวัดได้ตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อมีงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้พบปัญหาที่วัดมีอาจควบคุมได้ อาทิ การควบคุมความเรียบร้อยภายนอกในด้านการจราจร การจัดถังขยะ การบริการ การมีพ่อค้าแม่ค้าแย่งกันขายของหน้าวัดและการเก็บค่าพื้นที่จอดรถซึ่งเป็นหน้าที่ของเขตคูสิต สำหรับภายในวัดมีข้อเสนอในการจัดแสงสว่างเพื่อให้เพียงพอในการป้องกันการปล้น ชิงทรัพย์ สำหรับปัญหาในข้อนี้วัดปิดบริเวณทั้งหมดในวันปกติที่มีได้มีงานบุญไม่เกิน 18.00 น. และบรรยากาศโดยทั่วไปยังอยู่ในความสงบและมีความปลอดภัย ในขณะที่วัดประสบปัญหาจากการชุมนุมทางการเมืองในการปิดสะพานผ่านฟ้าลีลาศและสะพานมัฆวานรังสรรค์ ได้ส่งผลกระทบต่อผู้คนที่จะมาทำบุญพร้อมอาหารถวายพระ ซึ่งบรรยากาศดังกล่าวนี้ทางพระภิกษุ

สงฆ์ในวัดมีความวิตกกังวล ถ้าหากทุกฝ่ายได้ให้ความร่วมมือในการให้วัดเป็นพื้นที่ทำบุญก็จะบรรเทาความเดือดร้อนที่จะเกิดกับวัดแห่งนี้ได้และพระภิกษุสงฆ์อยู่ในบรรยากาศของความสงบทางจิตใจ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยคราวต่อไป

การศึกษาเพื่อการสืบค้นรูปแบบที่จะนำพลังศรัทธาและก่อให้เกิดการทำนุบำรุงศาสนา โดยใช้พื้นที่ศึกษาในวัด ซึ่งขณะนี้การบริหารและการจัดการของวัดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การศึกษาสถานภาพของวัดกับการปรากฏบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในยุคสังคมเมืองที่มีอาจแยกตัวจากความเป็นโลกาภิวัตน์ได้ นับเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นในการศึกษาสำรวจ สัมเคราะห์ บทบาทของวัดพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครกับการทำบุญอย่างมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้เพื่อมิให้กำหนดนโยบายของวัดในการมุ่งหาทุน โดยสร้างวัดอุ้มงค และนำไปสู่ปัญหาในการบริหารและการจัดการวัด การนำมาตรฐานการบริหารวัดมาเป็นเครื่องมือในการประเมิน และนำความจริงที่เกิดกับวัดแต่ละแห่ง โดยเฉพาะพระอารามหลวงซึ่งเกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ และวัดในพื้นที่เขตใดเขตหนึ่งเพื่อศึกษาในทุกมิติและสามารถนำผลการศึกษามาอธิบาย และเผยแพร่สู่สังคมได้อย่างทั่วถึง